

ZNAČAJNI PEDAGOZI I NAJVAŽNIJA PEDAGOŠKA DJELA U HRVATSKOJ TIJEKOM 20. STOLJEĆA

Milan Matijević

Sažetak – Autor prikazuje djelovanje odabranih (najutjecajnijih) pedagoga na području Hrvatske tijekom dvadesetog stoljeća. Uz pomoć jedanaest umirovljenih sveučilišnih nastavnika (pedagoga) i jedne pojednostavljene varijante delphi metode došao je do liste od deset najutjecajnijih pedagoga u Hrvatskoj u dvadesetom stoljeću. Kratko su prikazani njihovi životopisi te kritički razmatrani njihovi doprinosi pedagoškoj teoriji i praksi u Hrvatskoj. Vodeći pedagozi i znanstvenici u području pedagogije u 20. stoljeću su: Stjepan Basariček (1848. – 1918.), Stjepan Matičević (1880. – 1940.), Stjepan Pataki (1905. – 1953.), Pero Šimleša (1910. – 1988.), Martin Petančić (1910. – 1983.), Vilko Švajcer (1917. – 1992.), Vladimir Poljak (1920. – 1998.), Vladimir Mužić (1925.), Ante Vukasović (1929.), Vladimir Jurić (1937.).

Suradnici u ovom delphi projektu su omogućili i stvaranje liste od dvanaest knjiga za koje se može procijeniti da su imale velik utjecaj na pedagošku znanost i osposobljavanje pedagoga i nastavnika za potrebe hrvatskog školstva u dvadesetom stoljeću.

Ključne riječi: pedagogija, pedagozi, Hrvatska, povijest pedagogije

Uvod

Poticaaj na razmišljanje o izradi ovog pregleda ili studije došao je autor nakon čitanje knjiga koje je uredio Joy A. Palmer (2003 i 2006) te knjige koju je priredio Hock (2004). Prve dvije knjige predstavljaju pokušaj izbora i procjene značenja najvažnijih pedagoga i mislilaca o odgoju od Confucija do Deweya (Palmer, 2003), odnosno najvažnijih suvremenih znanstvenika koji su se bavili pitanjima odgoja u dvadesetom stoljeću (Palmer, 2006). Sličnom idejom se rukovodio i R. R. Hock (2004), koji je izabrao i objavio četrdeset znanstvenih studija za koje se procjenjuje da su imale velik utjecaj na istraživače u području psihologije.

Na listi prikazanih pedeset vodećih znanstvenika u području pedagogije su izuzetno pozanta i priznata imena kao što su npr. Benjamin S. Bloom (1913.-1999.), Jerome S. Brunner (1915. -), Paulo Freire (1921. – 1997.), Howard Gardner (1943. -), Martin Heidegger (1889. - 1976.), Torsten Husen (1916. -), Ivan Illich (1926. -), A. S. Neill (1883. - 1973.), Jean Piaget (1896. – 1980.), Carl Rogers (1902. - 1987.), B. F. Skinner (1904. – 1990.), L. S. Vygotsky (1896. 1934.) itd.

Na listu najvažnijih radova iz područja psihologije R. Hock je uvrstio dobro poznate i u svijetu znanosti priznate I. P. Pavlova (1927.), B. J. Watsona (1920), B. F. Skinneara (1948), A. Bandure i sur. (1961), E. C. Tolmana (1948), J. Piageta (1954), L. Kohlberga (1963), A. Freuda (1946), H. Rorschacha (1942), itd.

Iz povijesti Hrvatske u 20. stoljeću

Malo je koja od današnjih europskih država tijekom 20. stoljeća prošla kroz tako burne promjene i čije su granice mnogo puta mijenjane, najčešće uz strahote radnih događanja.

Iz današnje perspektive u povijesti tih događanja mogli bismo naznačiti sljedeće vremenske granice:

1900. – 1918. Područje današnje republike Hrvatske nalazi se u sastavu Austrougarske monarhije razdijeljeno u nekoliko (pet) provincija (pokrajina).

1918. – 1941. Područna koja su u sastavu današnje Republike Hrvatske priključena u sastav kraljevine SHS, kasnije kraljevine Jugoslavije (bez Istre, Rijeke, Zadra i nekih otoka koji su ostali u sastavu Italije!). Teritorij današnje Republike Hrvatske je podijeljen u nekoliko banovina te novostvorene države (Savska, Vrbaska, Primorska, Zetska i Dunavska banovina).

1941. – 1945. (Samo)proglášena Nezavisna Država Hrvatska (bez Istre, Baranje i nekih otoka. U to vrijeme traje Drugi svjetski rat.

1945. – 1991. Republika Hrvatska kao jedna od federalnih jedinica u sastavu tzv. druge (socijalističke) Jugoslavije s priključenim Istrom i Baranjom u granice te federalne jedinice, odnosno u granice današnje Republike Hrvatske. U ovom bi se (najdužem) razdoblju mogao izdvojiti period od nekoliko godina neposredno po završetku Drugog svjetskog rata kada je cjelokupna politika, a s tim u vezi i znanost o odgoju i obrazovanju (pedagogija) bili pod snažnim utjecajem ruskih stručnjaka i prevedene literature s ruskog jezika.

Zadnje desetljeće (1991. - 2000. godine) obilježilo je izdvajanje današnje Republike Hrvatske iz sastava Jugoslavije te proglašenje samostalne države i njeno međunarodno priznanje.

U tim vremenskim periodima vladali su izuzetno različiti uvjeti za razvoj školstva i znanosti te za djelovanje stručnjaka za pitanja odgoja i škole. Treba upozoriti i na tehnološko-komunikološke uvjete koji su vladali u prvoj polovini stoljeća te informatičko-tehnološkoj revoluciji koja se posebno odrazila na znanstvenu produkciju u zadnjoj četvrtini 20. stoljeća.

Pedagozi koji su djelovali na području današnje Hrvatske do početka Drugog svjetskog rata su se uglavnom školovali na visokim školama i sveučilišnim središtima na području Austrougarske (najčešće u Beču, Pragu, Budimpešti). Dakle, oni su studirali literaturu na njemačkom jeziku te se može procijeniti da su austrijski i njemački pedagozi znatno utjecali na njihova znanstvena i idejna opredjeljenja.

Za razliku od toga perioda neposredno po završetku Drugog svjetskog rata prevedeno je dosta ruske literature iz područja pedagogije koju su citirali hrvatski pedagozi ili koja je bila obvezna literatura na studiju pedagogije ili u učiteljskim školama. Podsjetimo tek na najvažije naslove iz toga vremena Esipov (1946), Esipov i Gončarov (1947), Gončarov (1946), Ganelin i Golant (1947). Te su knjige doživjele više izdanja i predstavljale su obveznu literaturu za učitelje i pedagoge na području Jugoslavije.

Delphi metoda – postupak i rezultati

Kako je proteklo stoljeće u mnogo vidova bilo burno za Hrvatsku i narode koji su živjeli na području današnje Hrvatske procijenili smo korisnim izraditi jedan pregled najistaknutijih znanstvenika koji su proučavali odgoj, obrazovanje i nastavu, te koji su obilježili svojim mislima 20. stoljeće. Tko god bi ovom složenom poslu pristupio samostalno izložio bi se uobičajenim opasnostima koje nose subjektivne procjene. Da be se te opasnosti koliko toliko otklonile ili ublažile odlučili smo zatražiti pomoć znanstvenika koji su djelovali duži niz godina u tom stoljeću i od kojih neki zaslužuju visoko mjesto na bilo kojoj i bilo čijoj listi istaknutih znanstvenika – pedagoga iz 20. stoljeća.

Svoje prijedloge za ovu listu dali su (abecednim redom): Marija Bratanić, Ivan De Zan, Filip Jelavić, Vladimir Jurić, Vladimir Mužić, Nikola Pastuović, Dušan Petričević, Josip Pivac, Valentin Puževski, Vladimir Rosić i Ante Vukasović. Svi navedeni su umirovljeni sveučilišni nastavnici, a to je bio i važan kriterij za izbor konzultanata kako bi se i time izbjegao čimbenik subjektivnosti onih uvažanih stručnjaka koji još uvijek djeluju na fakultetima. Svi konzultirani stručnjaci su više puta kontaktirani pismeno i usmeno, a zamoljeni su da na svoje prijedloge liste značajnih pedagoga ne stavljaju nikako sebe niti svoje radove (naravno niti radove autora ovoga teksta!). Na ovom mjestu autor im svima izražava zahvalnost na pomoći i suradnji.

Primijenjena je jedna pojednostavljena delphi metoda tako da je autor dopisivanjem i usmeno više puta kontaktirao svakog od suradnika dok nije stvorena lista od deset pedagoga.

Prilog

Izvod iz prvog dopisa suradnicima

.....

Zamoliti ću desetak umirovljenih sveučilišnih profesora da mi u idućih mjesec dana pomognu pri izradi sistematizacije likova i djela pedagoga jednostavnim odgovorom na dva pitanja:

1. Kojih deset pedagoga je svojim znanstvenim, uredničkim ili drugim djelovanjem u školstvu obilježilo dvadeseto stoljeće? Naravno može to biti i 11 ili 12, ali neka ne bude manje od 10!
2. Kojih deset knjiga smatrate najvažnijim pedagoškim djelima u dvadesetom stoljeću? Također i ovdje može više od 10, ali bih molio da ne bude manje!

Pri odgovoru na prethodna pitanja molim da se vodi računa o ravnoteži vremena prije Drugog svjetskog rata i poslije 1945. godine. Ja sam i sâm pokušao sastaviti svoju listu i najveći mi je problem zadnjih četvrt 20. stoljeća, pa na rješavanju te dileme razmišljam još uvijek.

Također molim da nitko sebe i svoje knjige ne stavlja na tu listu jer će to učiniti netko drugi!
Molim također da nitko mene i moje knjige ne stavlja na tu listu!

....

Na sljedećoj listi nalaze se pedagozi za koje je najmanje pet konzultiranih eksperata procijenilo da trebaju biti na listi deset istaknutih hrvatskih pedagoga 20. stoljeća:

Stjepan Basariček (1848. – 1918.)
 Stjepan Matičević (1880. – 1940.)
 Stjepan Pataki (1905. – 1953.)
 Pero Šimleša (1910. – 1988.)
 Martin Petančić (1910. – 1983.)
 Vilko Švajcer (1917. – 1992.)
 Vladimir Poljak (1920. – 1998.)
 Vladimir Mužić (1925.)
 Ante Vukasović (1929.)
 Vladimir Jurić (1937.)

Za gornju listu su predlagana i sljedeće istaknuta pedagoška imena Vjekoslav Košćević (1866. – 1920.), Pajo Radosavljević, Pavao Vuk-Pavlović (1894. – 1976.), Zlatko Pregrad (1903. 1983.), Marijan Koletić (1910. – 1988.), Mihajlo Ogrizović, Jure Turić, Franjo Higy Mandić, Mate Demarin, Zlatko Špoljar, Silvije Pongrac, Vlado Petz te još neki pedagozi i pedagoginje koji još djeluju pa njihova imena ćemo izostaviti s ove liste budući da još imaju šansu ponuditi pedagoškoj javnosti vrijedna djela i naći se na nekoj sličnoj listi za 21. stoljeće.

Suradnici u ovom delphi projektu su upozorili na velik utjecaj sljedećih knjiga na pedagogiju i pedagošku praksu tijekom dvadesetog stoljeća:

Pedagoška enciklopedija (I. Sv. 1895., a zadnji sv. 1911.)

Basariček, Stjepan (1880. – 1916.): Pedagogija (četiri knjige)

Čuvaj Antun (ur.): Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije (1910. – 1913.)

Pedagogijski leksikon (Zagreb: Minerva, 1939).

Pataki, S. (ur.): Pedagogija (1951. do 1970.).

Franković, D. (ur.): Povijest pedagogije (1957.)

Enciklopedijski rječnik pedagogije (1963.)

Šimleša (ur.): Pedagogija (1973. i 1978.)

Petančić, M. Industrijska pedagogija (1968 i 1975)

Poljak, V.: Didaktika (1970. – 1990.)

Mužić, V.: Metodologija pedagoškog istraživanja (1967. i 1977.)

Mužić, V. i Malić, J. Pedagogija (1981. – 1989.)

Pedagoška literatura

Neosporno je da je veliku ulogu u promociji pedagogije kao znanosti i prakse tijekom 20. stoljeća u Hrvatskoj odigrao časopis Napredak, koji je od 1945. do 1990. godine izlazio pod imenom Pedagoški rad. Nekoliko tisuća stranica ovog časopisa donosilo je u hrvatsku pedagošku javnost najnovije spoznaje iz svijeta, ali i rezultate istraživanja i promišljanja pedagoške prakse od strane domaćih stručnjaka. Ta uloga ovog časopisa zaslužuje temeljitije povijesno razmatranje i procjenjivanje što prelazi namjere ovog teksta.

Na listi najreprezentativnijih knjiga iz 20. stoljeća nalazi se šest opsežnih knjiga koje su priredili autorski timovi i samo četiri knjige koje imaju individualne autore: M. Petančić, V. Poljak, V. Mužić i J. Malić.

Treba istaknuti da su naši suradnici i ispitanici za ovu reprezentativnu listu predložili i tri enciklopedijska djela: Pedagoška enciklopedija (1911), Pedagogijski leksikon (1939) i Enciklopedijski rječnik pedagogije (1963). Na tim izdavačkim projektima angažirani su vjerojatno svi pedagozi i znanstvenici iz Hrvatske koji su djelovali u vrijeme pripreme tih pedagoških djela (prvo, četvrto i šesto desetljeće 20. stoljeća).

Opsežno pedagoško djelo pod naslovom *Pedagoška enciklopedija* objavljivano je u rasponu od dvadesetak godina (I. Sv. 1895., a zadnji sv. 1911.), a objavljivao je u vidu svezaka koji su kasnije uvezani u knjige. Ukupno je objavljeno 984 stranice, a obrađeni su pojmovi zaključno sa slovom P. Osim autorskog tima (S. Basariček, Lj. Modec, T. Ivkanec i M. Pejnović) na ovom opsežnom projektu angažirani su vjerojatno svi hrvatski pedagozi koji su se u to doba bavili pedagogijom kao znanosti i strukom, a čija su imena naznačena uz sve napisane tekstove u Enciklopediji. U prvim četiri desetljeća 20. stoljeća tako reprezentativno djelo je bilo nezaobilazna literatura za učitelje i stručnjake koji su se bavili pedagoškim i školskim pitanjima.

Krajem 19. stoljeća Stjepan Basariček (četdesetogodišnjak!), kao profesor na učiteljskoj školi radi na pisanju udžbenika iz područja pedagogije. U zadnjim godinama toga stoljeća imao je objavljene prve verzije pedagogije. Za potrebe te nastave literaturu iz područja pedagogije je podijelio u četiri knjige: *Nauka o uzgajanju (Uzgojoslovje)*, *Opća nauka o obuci*, *Posebna nauka*

o obuci i *Povijest pedagogije*. Ove su knjige (opsega preko 1000 stranica!) predstavljale osnovnu literaturu za učiteljske škole preko četrdeset godina (!).

Hrvatska pedagogija je imala sreću da je jedno vrijeme Antun Cuvaj (1854.-1927.) aktivno djelovao kao učitelj pedagog i školski nadzornik, te svoje intelektualne snage stavio u funkciju prikupljanja i publiciranja prikupljene građe. Osim nekoliko zapaženih udžbenika ostavio je iza sebe voluminozno djelo u vidu *Građe za povijest školstva* koja je objavljena u 11 knjiga s više od 6000 tiskanih stranica. Sve je to pripremljeno i objavljeno u vremenu od 1908. do 1913. godine. I danas je to voluminozno djelo nezaobilazan izvor za proučavanje nacionalne povijesti pedagogije i školstva, a prava je šteta da netko nije nastavio njegovo djelo i napravio tako nešto za 20. stoljeće.

Pedagogijski leksikon (1939, 471 str.), godine napisali su i uredili Stjepan (Stevan) Pataki, Marijan Tkalčić, Ante Defrančeski i Josip Demarin. U ovom su leksikonu sažeta sva znanja iz područja pedagogije ovog vremena, a u stanovitom smislu predstavlja nastavak posla koji su započeli a nisu uspjeli završiti urednici i autori Pedagoške enciklopedije 1911. godine.

Stjepan Pataki je pet godina nakon drugog svjetskog rata i nakon nekoliko objavljenih prijevoda ruskih knjiga smogao snage i hrabrosti te sa suradnicima pripremiti i objaviti udžbenik pedagogije (*Pedagogija*, 1951) koja je s izmjenama i dopunama do 1970. godine predstavljala nezaobilaznu literaturu na studijima za nastavnike i pedagoge. Samoj pripremi i pojavi dosta su pogodovala i političke okolnosti neposredno nakon povijesne 1948. godine i političkim prekidom odnosa sa Sovjetskom Rusijom. Autor je prije pojave ove knjige objavio 1948., 1949. i 1950. saostalno djelo pod naslovom *Uvod u opću pedagogiju*. Bez obzira na pojavu te knjige ruski su autori još mnogo godina nakon toga proučavani i citirani od strane hrvatskih pedagoga, a i dandanas se osjeća utjecaj te literature u pedagoškim i metodičkim priručnicima (npr. tip nastavnog sata!).

Opsežnu *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj* (542 stranice) napisali su Dragutin Franković, Ljubica Godler, Ljubica Lončar, Mihajlo Ogrizović, Dragutin Pazman i Antun Tunkl, a knjigu je uredio Dragutin Franković, pa je knjiga u pedagoškim krugovima poznata kao "Frankovićeva povijest pedagogije". Ta knjiga, u stanovitom smislu, predstavlja repetitorij Građe za povijest školstva koju je pedesetak godina ranije priredio Antun Cuvaj s dodatkom prikaza događanja u hrvatskoj pedagogiji i školstvu od početka stoljeća do izlaska te knjige (1959. godine). Ova knjiga predstavlja i danas nezaobilaznu studentsku literaturu za studente diplomskih i poslijediplomskih studija iz pedagogije.

Enciklopedijski rječnik pedagogije (1963, 1146 stranica) uredili su Dragutin Franković, Zlatko Pregrad i Pero Šimleša, a kao autori pojavljuje se 25 pedagoga, psihologa i drugih stručnjaka za pitanja odgoja i učenja. Skoro da nema pojma iz područja pedagogije i školstva koji u ovom opsežnom izdanju nije objašnjen na znanstveno prihvatljiv način.

Početkom osmog desetljeća prošlog stoljeća poznati didaktičar i pedagog Pero Šimleša okuplja autorski tim i preiprema novi sveučilišni udžbenik pod naslovom *Pedagogija* (1973. i 1978.). Opsežna knjiga (459 str.) predstavljala je važan naslov na slisti knjiga koje su studirali studenti pedagogije i nastavničkih fakulteta. U udžbeniku su eminentni hrvatski pedagozi pokušali učiniti napredak u odnosu na teorije i principe koje je sadržavao udžbenik koji je priredio S. Pataki a kasnije dodatno uređivali A. Vukasović i E. Vajnaht. I ta je knjiga dvadesetak godina predstavljala osnovnu literaturu za učitelje, nastavnike i pedagoge u Hrvatskoj, ali je bila tražena i u drugim prostorima bivše Jugoslavije.

Na Sveučilištu u Rijeci je razvijan originalan koncept pripremanja učitelja, napose onih koji će biti nositelji nastave tehničkog i strukovnog obrazovanja. Iz tih nastaojanja nastala je prvo Viša stručna pedagoška škola, a kasnije Visoka stručna škola i Fakultet industrijske pedagogije.

Prvi dekan Visoke industrijske pedagoške škole bio je pedagog Martin Petančić koji je nakon nekoliko godina rada na toj ustanovi uspio objaviti i originalan udžbenik pod naslovom *Industrijska pedagogija* (1968 i 1975). On je zahvaljujući svojim suradnicima (npr. Bogoslav Kovačević, Silvije Pongrac, Vilko Švajcer i dr.) uspio razviti originalan koncept studija pedagogije i program školovanja nastavnika koji su bili izuzetno traženi u strukovnim i obrtničkim školama. Za te kadrove Petančićeva Industrijska pedagogija je bila važna i nezaobilazna knjiga. I danas bi valjalo ozbiljno promisliti o oživljavanju ideja Martina Petančića i utemeljenje posebnog studija za nastavnike strukovnih škola u Hrvatskoj.

Pedagog i didaktičar Vladimir Poljak je među prvima smogao snage te, pored uvaženog didaktičara Pere Šimleše, objaviti originalan sveučilišni udžbenik pod naslovom *Didaktika* (1970. – 1990.). Prvo je taj udžbenik bio namijenjen nastavnicima pedagoških akademija, a kasnije je služio kao važna studijska literatura i za studente pedagogije. Značaj je te knjige u tome što predstavlja otklon od do tada vodećih knjiga i studija iz područja didaktike, čak i onih koje je napisao uvaženi Pero Šimleša. Teško je kazati je li teorija koju je ponudio V. Poljak bila bolja od tada poznatih ali je bila različita od njih i zahvaljujući njegovim brojnim nastupima u pedagoškoj javnosti bila prihvaćena u školama. Terminologijai struktura nastavnog procesa koju je izložio i objasnio V. Poljak dosta je utjecala na pedagošku literaturu, dokumentaciju i praksu tako da se i danas neki autori teško odvajaju od nje.

Veliku pozornost u pedagoškim krugovima izaziva knjiga pod naslovom *Metodologija pedagoškog istraživanja* (1968. i 1986.) koju je priredio Vladimir Mužić, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a koja je kasnije doživjela šest izdanja, od kojih četiri izmijenjena i dopunjena. Ta je knjiga znatno pridonijela promjeni metodološke orijentacije mladih istraživača, napose onih koji su radili magistarske i doktorske radnje. Naime, od ranijih pretežno teorijski usmjerenih disertacija, nakon ove knjige, većina disertacija donosi i originalne empirijske rezultate na kojima se grade teorije i znanstveni zaključci. Iako je knjigu napisao hrvatski pedagog ona je imala velik utjecaj i prijam od strane pedagoga u svim republikama bivše zajedničke države, a i danas je referirana u mnogim znanstvenim studijama i tekstovima koji problematiziraju metodologiju pedagoških istraživanja. Niti četrdeset godina nakon pojave ove knjige nijedan domaći znanstvenik nije napisao djelo koje se može usporediti s knjigom Vladimira Mužića.

Analizu reprezentativnih i zapaženih pedagoških knjiga iz 20. stoljeća završavamo podsjećanjem na knjigu koju su zajedno napisali i objavili Vladimir Mužić i Josip Malić pod naslovom *Pedagogija* koja je u desetak godina (1981. – 1989.) više izdanja, a koja je imala ambicija biti udžbenikom za srednje škole pedagoškog usmjerenja te kao uvod u pedagogiju na nastavničkim studijima. Kako je knjiga predstavljala otklon od postojeće pedagoške literature u pogledu teorije odgoja koju zagovara te strukture i ponude objašnjavanja za osnovne pedagoške pojmove, privukla je pozornost i znanstvenika na fakultetima, pa je kao takva imala utjecaja na teorijske orijentacije kod hrvatskih pedagoga. Vjerojatno zato su je neki od naših sudionika delphi projekta istaknuli na važno mjesto svoje liste.

Za listu reprezentativnih knjiga iz 20. stoljeća predlagane su i još neka opsežna i zapažena pedagoška djela kao što su npr. knjiga P. Radosavljevića (1910): *Eksperimentalna pedagogija* (740 stranica); knjiga Vuk Pavlovića: *Ličnost i odgoj* (1932); tri knjige koje je uredio Pero Šimleša: *Metodike elementarne nastave* (1957); te *Pedagogija* Ante Vukasovića koja je doživjela više izdanja krajem 20. stoljeća (1990 – 1999). Tu svakako valja dodati i knjigu *Pedagogija* grupe autora (Zagreb: Matica hrvatska, 1968) i dr. Iako je *Pedagogija* Matice hrvatske rezultat rada brojnih jugoslavenskih pedagoga, zapaženo mjesto i ulogu u tom timu imali su hrvatski pedagozi predvođeni poznatim i priznatim didaktičarom Perom Šimlešom. Također zapažen

zajednički projekt jugoslavenskih stručnjaka predstavlja opsežna *Pedagoška enciklopedija* u dva sveska koja je objavljena 1989. godine.

Upozoreno je da na listi objavljenih knjiga tijekom dvadesetog stoljeća su pozornost izazivale Pedagogija koju je napisalo desetak sveučilišnih nastavnika na samom kraju 20. stoljeća, a koju je pisalo trideset autora a uredio Antun Mijatović (1999), te knjiga Edukologija koju je napisao Nikola Pastuović (1999). Vrijeme će polazati koliko su te knjige izdržale na pedagoškom tržištu znanja i koliko su dugo korištene kao literatura za osposobljavanje budućih pedagoga i učitelja.

Na samom početku zadnjeg desetljeća Hrvatska postaje samostalne demokratska država (Republika) u kojoj su bitno obilježnje politike demokracija i pluralizam. To se odrazilo i na područje pedagogije i školstva tako da studenti mogu učiti iz nekoliko didaktika i pedagogija domaćih autora, a posebnu pozornost javnosti izazvala je biblioteka koju je pokrenuo Nikša Nikola Šoljan, profesor Filozofskog fakulteta u izdavačkoj tvrtki Educa koju je osobno utemeljio. Nabrojat ćemo samo dio naslova koje je ova izdavačka tvrtka prevela i objavila u zadnjih deset godina dvadesetog stoljeća: Osloboditi školu (Madelin, 1991), Privatne škole (Walford, 1992), Uvod u pedagogiju (Giesecke, 1993), Kvalitetna škola (Glaser, 1994), Kurikulum: temeljni pojmovi (Marsh, 1994), Neverbalna komunikacija (Neill, 1994), Pedagogija: temeljna znanja (Gudjons, 1995), Temeljna nastavna umijeća (1995), Moralna izobrazba danas (Legrand, 1995), Prema društvu koje uči (1996).

U tom vremenu pojavljuje se više knjiga koje prikazuju teme iz područja alternativnih pedagogija i školskog pluralizma, pa nakon pedesetak godina pedagojske konfekcije i jednodimenzionalna školska i pedagoška praksa bivaju obogaćeni pedagoškim i školskim pluralizmom. Spomenimo samo neke naslove iz tog područja: Odgoj ka slobodi (Carlgren, 1991), Pluralizam u odgoju i školstvu (1994), Alternativne škole (Matijević, 1994), Montessori ili Waldorf (Seitz i Hallwachs, 1997), Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti (Philpps, 1999).

Podsjetimo da se u ovom radu nismo bavili znanstvenim i publicističkim radom katoličkih pedagoga koji su također imali zapaženu produkciju i utjecaj na pedagojsku znanost i praksu (vidjeti npr. radove Kuničić, 1970; Bezić, 1990; Pranjić i sur., 1991) itd.)

Kratak pogled na djelovanje odabranih pedagoga

Životopisi odabranih pedagoga objavljuvani su u brojnim enciklopedijama i povijesnim knjigama, ali ipak ovom prigodom treba podsjetiti na neke životopisne crtice ovih istaknutih teoretičara i praktičara u području pedagogije i školstva u Hrvatskoj.

Stjepan Basariček (1848. – 1918.) – pedagog, rođen u Ivanić Gradu. Dugodišnji profesor Učiteljske škole u Zagrebu. Važniji radovi: Nauka o uzgajanju, Logika, Opća nauka o obuci, Povijest pedagogije, Početnica, Rukovodi. Jedan od urednika opsežnog djela „Pedagoška enciklopedija“. Kao dugodišnji urednik Napretka znatno pridonio kvaliteti ovog vodećeg pedagoškog časopisa. Godine 1905. izradio je samostalno nastavni program za osnovnu školu prema kojem se radilo dugi niz godina. Prema njegovim pedagoškim udžbenicima pripremani su učitelji u učiteljskim školama više od četvrt stoljeća. On je zapravo, osigurao transfer do hrvatskih učitelja spoznaja iz pedagogije, metodika i psihologije iz tada dominantne europske literature koju su kreirali austrijski i njemački pedagozi. Ta njegova literatura je imala snažan utjecaj na sva događanja u hrvatskom školstvu do drugog svjetskog rata.

Stjepan Matičević (1880. – 1940.) – pedagog i filozof, rođen u Velikom Gradištu. Posebno aktivan u području školstva i pedagogije između 1910. i 1941. godine. Objavljivao radove više po časopisima negoli u vidu knjiga, ali je dosta utjecao na utemeljenje i znanstveni dignitet pedagogije na Sveučilištu. Važniji radovi: Zur Grundlegung der Logik, Demokratizacija škole, Nauk o didaktičkoj artikulaciji i novija psihologija mišljenja, Današnja pedagoška teorija i praksa, Pojam rada ili aktivnosti u radnoj školi, Pedagogijski akt i odgajateljsko zvanje, Osnove nove škole Priroda. Kultura i odgoj i dr. Bio je nastavnik na Visokoj pedagoškoj školi u Zagrebu te na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Jedini je profesor pedagogije na Sveučilištu koji je bio član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Iako nije objavio neke reprezentativne i opsežne knjige, svojim položajem na Sveučilištu, zatim djelovanjem u Akademiji znanosti i objavljenim tekstovima po raznim časopisima, znatno je doprinio afirmaciji pedagogije u akademskim krugovima i široj javnosti.

Stjepan Pataki (1905. – 1953.), pedagog, rođen u Slavanskom Brodu gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Radio kao profesor gimnazije te kao nastavnik na Višoj pedagoškoj školi i Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Jedan od urednika Napretka. Važniji radovi: Sovjetska škola, m Problemi i pravci reformne pedagogije, a uredio je zapažen udžbenik na učiteljske škole i nastavničke studije Pedagogiju (1951) koji je doživio 12 dopunjenih i prerađenih izdanja, te koji je dvadesetak godina bio jednim od osnovnih udžbenika za pedagogiju. Velike zasluge imao je na planu utemeljenja pedagogije kao važne discipline u programima nastavničkih studija, a knjiga Pedagogija koju je priredio sa suradnicima je dvadesetak godina predstavljala najvažniju literaturu za osposobljavanje učitelja. Također, valja istaknuti, da je ta knjiga učinila stanovit otklon od ruskih prijevoda koji su kao literatura imali jak utjecaj na hrvatske pedagoge neposredno nakon drugog svjetskog rata.

Pero Šimleša (1910. – 1988.), rodio se u mjestu LJUŠA KOD Jajca u Bosni i Hercegovini. Završio Učiteljsku školu u Banja Luci a u Zagrebu studirao pedagošku grupu predmeta. Radio je kao učitelj osnovne škole te kao nastavnik na učiteljskoj školi. Iz opsežne liste znanstvenih i stručnih radova izdvojimo tek neke naslova: Uzroci formalizma u znanju učenika, Suvremena nastava, Na putu do reformirane škole, te kao koautor i urednik knjiga Enciklopedijski rječnik pedagogije i Pedagogija koja je bila dvadesetak godina važna udžbenik na učiteljskim školama i nastavničkim fakultetima. Važniji radovi su objavljeni u tri opsežne knjige izabranih djela 1980. godine. U vrijeme njegova aktivnog djelovanja na Sveučilištu smatran je vodećim didaktičarom na području bivše Jugoslavije, a dugo godina je bio član Prosvjetnog vijeća pri Vladi Hrvatske i kao takav imao velik utjecaj na prosvjetnu politiku u Hrvatskoj.

Martin Petančić (1910. – 1983.), pedagog, završio klasičnu gimnaziju u Maribou, a studiorao u Zagrebu pedagošku grupu predmeta. Glavni znanstveni interes usmjerio je na strukovno obrazovanje. Važniji radovi: Odnos općeg i stručnog obrazovanja, Industrijska pedagogija, Ergodidaktika. Pozornost pedagoške javnosti u Hrvatskoj i okolini izazvao utemeljenjem originalnog pravca pedagogije (industrijska pedagogija) te organiziranjem studija iz tog područja koji je znatno pridonio osposobljavanju kvalitetnih pedagoških stručnjaka za srednje stručne škole.

Vilko Švajcer (1917.- 1992.), rođen u Osijeku. Diplomirao je pedagogiju i matematiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bio je nastavnik na učiteljskoj školi i gimnaziji, a najduže radio na fakultetu u Rijeci. Bavio se didaktikom, metodologijom pedagoških istraživanja politehničkim obrazovanjem, obrazovanjem nastavnika. Glavni radovi: Grupa kao subjekt obrazovaja, Didaktika.

Vladimir Poljak (1920. – 1998.) rođen u Vukovu Selu kraj Zaprešića. Završio Učiteljsku školu u Zagrebu te studij pedagogije, filozofije i kroatistike u Zagrebu. Važniji radovi: Cjelovitost nastave, Didaktičke teme, Didaktika, Vježbanje, Obrada nastavnih sadržaja, Nastavni sistemi, Didaktičko oblikovanje udžbenika, Didaktičke inovacije i pedagoška reforma škole. Stvorio je originalnu didaktičku teoriju koja je dugo godina imala utjecaj na unutarnju organizaciju škole i pedagošku dokumentaciju. Taj se utjecaj osjeća i početkom ovog stoljeća, dvadesetak godina nakon prestanka njegova aktivnog djelovanja na Sveučilištu.

Vladimir Mužić (1925.), pedagog, rođen u Zagrebu gdje je završio školovanje, a studirao je i završio studij na Ekonomskom fakultetu te na Filozofskom fakultetu studij ekonomske grupe predmeta. Radio je kao nastavnik srednjih škola te kao sveučilišni nastavnik na Filozofskom fakultetu. Važniji radovi: Testovi znanja, Metodologija pedagoškog istraživanja, Kibernetička istraživanja u suvremenom odgoju i obrazovanju, Kibernetika u suvremenoj pedagogiji, Pedagogija, Kompjutor u preobražaju škole i dr. Posebno je velika i važna njegova uloga u podizanju metodologije pedagoških istraživanja na znanstvenu razinu koju su njegovale i zagovarale druge srodne društvene znanosti. Velik je i njegov doprinos afirmaciji kibernetičkih istraživanja u području odgoja i obrazovanja. Kao profesor emeritus Sveučilišta u Zagrebu, nakon odlaska u mirovinu, radio je na raznim studijskim programima u Zagrebu, Zadru i Puli, a i danas povremeno objavljuje pedagoške tekstove.

Ante Vukasović (1929.), rođen u Osijeku gdje je završio Učiteljsku školu. U Zagrebu je studirao pedagošku grupu predmeta na Filozofskom fakultetu. Dugogodišnji je nastavnik na odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Umirovljeničke dane provodi u Zagrebu. Iz opsežne liste znanstvenih i stručnih radova izdvojimo tek naslove nekoliko knjiga: Radni i tenički odgoj u općeobrazovnim i stručnim školama, Utjecaj suvremene tehnike na koncepciju oćeg obrazovanja, Radni i tehnički odgoj, Moralni odgoj, Intelktualni odgoj, Prinosi unapređivanju odgojnog rada, Pedagogija. Zapaženu ulogu u Hrvatskoj i izvan njenih granica imao kao poznavatelj i kreator originalne teorije odgoja te kao borac za dignitet pedagogije kao znanosti. Umirovljeničke dane provodi u Zagrebu i još uvijek povremeno objavljuje pedagoške tekstove.

Vladimir Jurić (1937.), rođen u Sarajevu. Srednju školu završio u Novoj Gradiški, a Višu pedagošku školu (prirodna grupa predmeta) u Zagrebu. Studirao pedagogiju i sociologiju u Zagrebu. Radio je kao nastavnik biologije, kemije i fizike u osnovnim školama, a oko četvrt stoljeća radio kao nastavnik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Važniji radovi: Ućenikovo pitanje u nastavi, Metodika rada školskog pedagoga, Metoda razgovora u nastavi, Modeli upravljanja nastavnim procesom i dr. Zapaženu ulogu u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji imao na planu afirmacije profesije školskog pedagoga i afirmacije pedagoga kao stručnjaka za pitanja unutarnje organizacije i vođenja škole. Danas kao umirovljenik živi u Zagrebu i još uvijek aktivno djeluje u pedagoškoj javnosti.

Rasprava i zaključci

Prezentirana je jedna lista istaknutih pedagoga i reprezentativnih knjiga iz područja pedagogije koje su objavljene tijekom 20. stoljeća. Vjerojatno bi druge ekspertne skupine izradile listu različitu od ovih (pedagozi i knjige) koje su ovdje prikazane i analizirane. Primjenom delphi metode nastojali smo koliko toliko ublažiti neizbježan subjektivizam u ovakvim radovima.

Svako kritičko analiziranje djelovanja pedagoga mora imati u vidu mjesto djelovanja i vrijeme u kojem su živjeli i radili. Zato smo izložili kratak povijesni pregled najvažnijih

političkih događanja na ovom prostoru kako bi se mogao shvatiti kontekst i glavne poruke. Naime, kako smo prikazali, Hrvatska je tijekom 20. stoljeća, prije proglašenja samostalnosti, bila u sastavu različitih državnih tvorevina (Austrougarska Monarhija, Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija, Nezavisna Država Hrvatska, FNRJ, SFRJ).

U prvoj polovini 20. stoljeća pedagogija je na sveučilištu imala zapaženu katedru samo u Zagrebu. U drugoj polovini stoljeća otvoren je studij pedagogije u Rijeci i Zadru, a početkom 21. stoljeća u Osijeku i Splitu.

Treba primijetiti da na listi istaknutih pedagoga nema ni jedne žene. U prvoj polovini stoljeća u području znanstvenog pedagoškog djelovanja je sudjelovao izuzetno mali broj žena, a samo je zapaženiju ulogu imala Milka Pogačić (1860. – 1936.). U drugoj polovini stoljeća, nakon drugog svjetskog rata, na sveučilištima je djelovao velik broj žena znanstvenica koje su objavile zapaženije studije i knjige. Na kraju stoljeća broj žena znanstvenica koje se bave pedagogijom je vjerojatno izjednačen s brojem muških znanstvenika.

Prije drugog svjetskog rata glavni nakladnici za pedagošku literaturu su bili HPKZ i Minerva iz Zagreba, a najvažniju ulogu u promicanju struke i znanosti odigrao je časopis Napredak u kojem su objavljivali i svi odabrani pedagozi. Neki su čako više godina obavljali funkcije glavnog urednika ili su bili članovi uredništva ovog eminentnog časopisa.

Poslije drugog svjetskog rata kao nakladnik pedagoške literature javljaju se nakladničko poduzeće Školska knjiga te Školske novine, a djelovali su i novi časopisi u kojima su pedagozi objavljivali radove (npr. Školski vjesnik u Splitu, Život i škola u Zagrebu, Andragogija u Zagrebu itd.). Na promociji i popularizaciji pedagogije i pedagoga značajnu ulogu u drugoj polovini stoljeća ime su i Školske novine, list učitelja i ostalih prosvjetnih radnika u Hrvatskoj. U zadnjoj četvrtini stoljeća javlja se veći broj nakladnika pedagoške literature, a i tehnologija pripreme i proizvodnje knjiga znatno je napredovala, tako da je svaka ustanova (npr. fakultet ili strukovna udruga) mogla u kratkom vremenu pripremiti i objaviti knjigu. To se i događalo tako da je teško napraviti pregled objavljenih knjiga i zbornika sa znanstvenih i stručnih skupova koji su objavljeni u zadnjih četvrtini dvadesetog stoljeća. Kvalitetu te objavljene literature je teško procijeniti s kratke povijesne distance, ali će naredne godine pokazati što je od objavljenog bilo vrijedno i što je znatnije utjecalo na pedagošku praksu i formiranje pedagoških stručnjaka.

Literatura:

Cuvaj, A. (1910- do 1913.), Građa za povijest školstva Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas. Zagreb: Naklada Kralj. hrvatske, slavonske i dalmatinske vlade; Odjel za bogoštovlje i nastavu. Knjige 1-11.

Danilov, M. A. i Jesipov, B. P. (1964), Didaktika. Sarajevo: Veselin Masleša, 402 str.

Esipov (Jesipov), B. P. (1946), Elementarna didaktika. Beograd: Prosveta., 112 str.

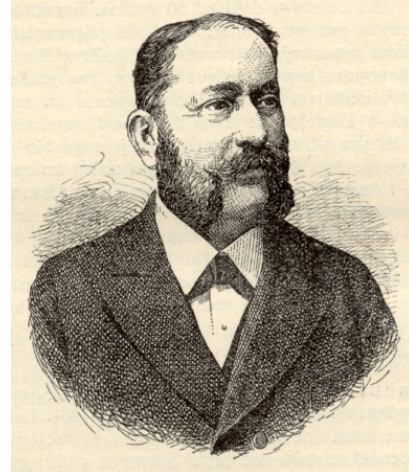
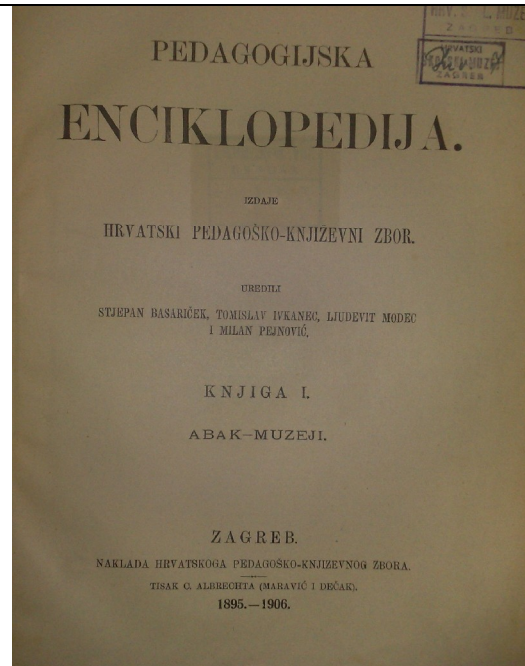
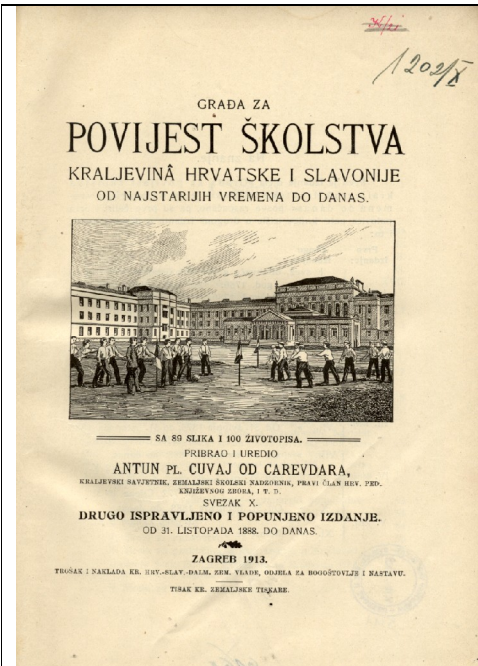
Esipov (Jesipov), B. P. i Gončarov, N. K. (1947), Pedagogika. Beograd: Prosveta, 675 str.

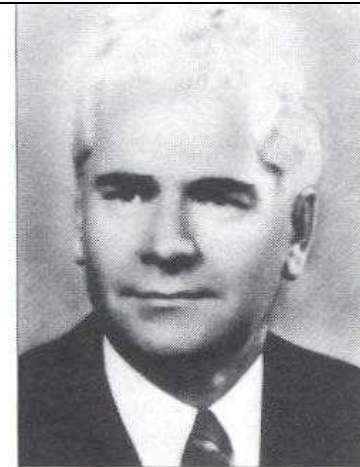
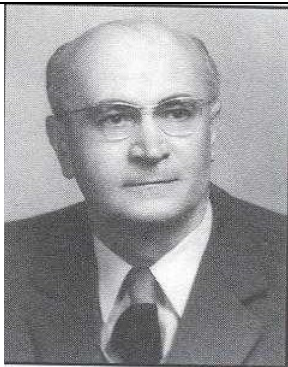
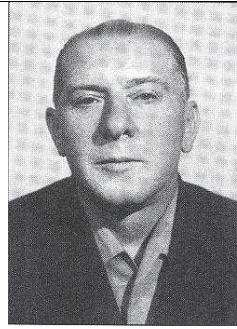
Franković, D. (Ur.), (1958), Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj. Zagreb: PKZ, 542 str.

Franković, D., Pregrad, Z. i Šimleša, P. (1963), Enciklopedijski rječnik pedagogije. Zagreb: Matica hrvatska, 1146 str.

Franković, D., Ogrizović, M. i Pazman, D. (Ur.) (1971), Sto godina Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora i učiteljstva u Hrvatskoj: 1871. - 1971. Zagreb: PKZ, 607 str.

- Ganelin, Š. I. i Golant, E. J. (1947), Tabaci iz istorije pedagogike za učiteljske škole. Beograd: Prosveta, 215 str.
- Gončarov, N. K. (1946), Tabaci iz opšte pedagogike. Beograd: Prosveta
- Hock, R. R. (2004), Četrdeset znanstvenih studija koje su promijenile psihologiju: Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mijatović, A. (1999), Osnove suvremene pedagogije. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, 655 str.
- Malić, J. i Mužić, V. (1981), Pedagogija. Zagreb: Školska knjiga. 294 str.
- Mužić, V. (1968), Metodologija pedagoškog istraživanja. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 717 str.
- Palmer, A. J. (Ed.) (2003), Fifty major thinkers on education: from Confucius to Dewey. London – New York: Routledge.
- Palmer, A. J. (Ed.), (2006), Fifty Modern Thinkers on Education - From Piaget to the Present. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Pastuović, N. (1999), Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja. Zagreb: Znamen, 600 str.
- Pedagogija 1 i 2 (1969), . Zagreb: Matica hrvatska, knjiga I 504 str., knjiga II 510 str.
- Pedagogijska enciklopedija (1895. – 1911), (Uredili: S. Basariček, T. Ivkanec, Lj. Modec i M. Pejnović), Zagreb: HPKZ, I knj. 759 str., II. Knj. 761-984 str.
- Pedagoška enciklopedija (1989). Zagreb: Školska knjiga i dr., 1. sv. 444 str., 535 2. sv.
- Petančić, M. (1975), Industrijska pedagogija. Zagreb: Školska knjiga, 687 str.
- Poljak, V. (1970), Didaktika. Zagreb: Školska knjiga, 243 str.
- Previšić, V., Rosić, V. i Radeka, I. (2002), Pedagogija na filozofskim fakultetima u Hrvatskoj. Rijeka: Grafotrade.
- Radosavljević, R., P. (1910), Uvod u eksperimentalnu pedagogiju. Zagreb: HPKZ, prvi dio 372 str; drugi dio 370 str.
- Religijsko-pedagoško katehetski leksikon (1991). (Ur. Pranjić, M.), Zagreb: Katehetski salezijanski centar. 859 str.
- Vukasović, A. (1990), Pedagogija. Samobor: „Zagreb“, 391 str.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.